

URTX

BELLVER DE SIÓ SEGONS **EL CAPBREU DE 1692-93**

Virgínia Costafreda Puigpinós

BELLVER DE SIÓ SEGONS

EL CAPBREU DE 1692-93

Virginia Costafreda Puigpinós

Professora de l'IES
Barres i Ones
de Badalona

El capbreu era un acte notarial que recollia els drets i obligacions dels vassalls respecte dels senyors. D'una part hi constaven els drets i pagaments del conjunt del poble (confessió de la Universitat) i, de l'altra, les cases i terres que tenia cada veí sota domini directe del senyor (emfiteusi) i les rendes a què aquesta tinença obligava (confessió dels particulars).

La capbrevació s'acostumava a repetir aproximadament cada generació. Així, durant el segle següent, es va repetir els anys 1737 i 1767. No consten, però, capbreus més antics de Bellver, i les referències anteriors es feien al llibre d'estimes de la Universitat de l'any 1556. En el cas de Mont-roig, al tractar-se de pobles pertanyents al mateix senyor i molt propers, la capbrevació es feia tot seguit, excepte en un cas, el 1602, en què només consta de Mont-roig. Aquesta capbrevació repetida cada cert temps permetia als senyors seguir les transmissions de les propietats i rebre els censos i lluïsmes endarrerits.

Avui dia, el capbreu ens informa d'aspectes com la distribució de la propietat en petits o grans propietaris i les seves transmissions, dels canvis en la superfície de les terres conreades i dels diferents tipus de cultius, i de la continuïtat de les famílies o la seva extinció. Indirectament també ens fa una descripció de l'estructura urbana del poble i dels serveis comuns que disposava la població i les seves activitats.

Fins a l'aparició del cadastre al segle XVIII, el capbreu era l'instrument més complet per conèixer la societat agrària i amb un grau més gran de fiabilitat.

1. ELS SENYORS I L'EDICTE DE CAPBREVACIÓ

El senyor dels llocs i termes de Bellver i Mont-roig era, des de feia pocs anys, Andreu de Queralt, abans de Reart i d'Icart, comte de Santa Coloma, marquès d'Albolote i baró de Queralt. Li havien pervingut els títols i propietats a la mort, el 1689, de Lluís Dalmau de Queralt sense descendència.

Lluís de Queralt i d'Alagó (1652-1689) era fill de Dalmau III de Queralt, comte de Santa Coloma i virrei de Catalunya, que morí en els fets del Corpus de Sang de 1640 que desencadenaren la guerra dels Segadors (1640-1652). Després de la mort del seu pare es féu anomenar Dalmau i el comtat fou regit per governadors. Morí el 1689, solter i malalt mental, i amb ell s'extingí la línia masculina dels Queralt. La seva herència fou discutida, al no tenir familiars directes, i finalment es dividí en dues parts: Santa Coloma i Albolote passaren als Reard, i Ponts, als Cardona-Borja.¹

Andreu de Queralt era un rebesnét per línia femenina de Guerau III de Queralt i el seu pare, Joan de Reard, fou governador del comtat fins 1662. Estava casat amb Maria de Xetmar, i els hi consten catorze fills.²

Acte seguit de rebre les possessions, el mes de juny d'aquell mateix any 1689, el comte acordà capbrevar Bellver i Mont-roig. Nomenà el notari Teodor Roca de Santa Coloma per autenticar i testificar la capbrevació; com a procurador, Josep Torres, prevere beneficiat de l'església de Santa Coloma; i com a jutge, Francesc Nuix, doctor en Dret de la vila de Cervera.³

Pel març de l'any següent (1690) fou publicada la crida a la capbrevació, pels llocs acostumats de Bellver i Mont-roig, amb veu i so de trompeta, essent-hi presents els paers i la major part dels particulars. Foren convocats tots els que tenien possessions al terme a com-

parèixer personalment, en la data prevista, a la casa del batlle de Mont-roig. Aquesta casa fou declarada per Pau Figueres, batlle de Mont-roig, i estava situada al camí de Bellver a Guissona, on hi afrontava per tramuntana. Pertanyia a la seva dona Raimunda Padelles com a néta i hereva de Jaume Sant Andreu.⁴

2. LA CONFESSIÓ DE LA UNIVERSITAT

El 15 d'octubre de 1692, en presència del procurador i del notari nomenats pel comte, foren convocades i congregades la Universitat i persones del lloc i terme de Bellver. Compareguren el batlle, Josep Bosch, els paers d'aquell any, Jaume Bosch i Antoni Vilafranca, i altres dotze habitants del poble. Així tots junts, i sota jurament, passaren a capbrevar les coses generals del comú i quedaren reflectits en el capbreu tots els drets i pagaments que implicava el règim senyorial.

La senyoria jurisdiccional

El senyor exercia el govern i l'administració de justícia, tant civil (mixt imperi), com criminal (mer imperi). En posseir la jurisdicció, disposava de l'instrument principal que li assegurava el cobrament de les rendes, ja que podia empresonar els vassalls que no complien.

Els presents reconegueren com a senyor jurisdiccional del lloc Andreu de Queralt amb aquestes paraules:

*"Interrogats la jurisdicció que se exerceix en lo dit lloc y terme de Bellver de qui es y qui la mane y exerceix axis la jurisdicció civil com criminal alta y baixa mer y mixt imperi, e, tota altra jurisdicció, e, digueren sots virtut del dit jurament que prestat han que es Senyor de dita jurisdicció lo dit molt Egregi Sr Don Andreu de Queralt Comte de Santa Coloma y per ell la ha exercida y fa exercir sos batlles o sos oficials conexent axis de causes criminals com de civils que en dit lloch y terme exerceixen y han fet tot ço y quant a dites Jurisdiccions civils y criminals se pertanyen y han oit dir que lo Sr Don Pedro de Queralt quondam Comte de Santa Coloma de Queralt feu penjar un home en les forques porque robave lo blat de les sitjes..."*⁵

Es podria relacionar amb aquest fet que, en la seva confessió particular, Ramon Gilabert feia constar una peça de terra situada a la partida del Tossal de les Forques i que afrontava a tramuntana amb el camí de Bellver a Ossó. A Mont-roig també mencionaven un Tossal de les Forques proper a on tenien la bassa Dols.⁶

Els comtes també intervenien en causes civils, com assignar als pubills tutors i curadors, fer crides públiques, manaments i prohibicions, imposicions de penes i execucions d'aquelles, tant si es tractava d'habitants del lloc com de forasters que hi fossin trobats i detinguts.

Era competència del senyor, com a exercici de la jurisdicció, nomenar batlle, jutge i notari. En aquell moment era jutge Francesc Nuix (de Cervera), i notaris, Teodor Roca i Joan Montaner, burgès (aquest darrer, també de Cervera).

La senyoria territorial

Aquest element fonamental del règim senyorial es basava en el domini sobre les persones i el territori, format pel poble i terme, i implicava entre altres obligacions el vassallatge.

Els congregats prestaren homenatge de fidelitat i digueren que eren vassalls, homes propis, solius i afocats del comte, senyor directe i alodial de totes les cases, terres, honors i possessions que eren situades en dit lloc i terme de Bellver. També li reconegueren el dret d'host i cavalcada.

En la descripció de la rodalia del terme, indicaren la situació de totes les fites, els camins que el travessaven i els termes veïns. Així, el terme de Bellver s'estenia a sol ixent des del riu Sió, vora del camí de Mont-roig a Talarn, seguia per la boga del terme de Mont-roig, baixava fins al tossal dels Vilarots i travessava

Situació antiga de la creu de terme de Bellver de Sió, a la partida del Reguer.

A la llunyania, vista del poble. De la creu penja un adorn vegetal, que era costum col·locar-lo cada any per la festa de la Santa Creu de Maig quan feien la benedicció del termes per tal que les collites fossin favorables. Al costat esquerre de la creu hi ha l'antic camí de Tàrrega.

Actualment aquesta creu no es troba en aquest indret, sinó a l'entrada del poble.

La imatge és una reproducció de la placa de vidre original obra del fotògraf aficionat Josep Salvany, feta l'any 1916 i dipositada a l'arxiu de la Biblioteca de Catalunya.

Aspecte actual de cal Figueres de Mont-roig,

casa on es va dur a terme el capbreu dels pobles de Mont-roig i Bellver els anys 1692-93. El propietari de la casa era en aquella època el batlle de Mont-roig. En una de les finestres de la façana avui es conserva encara una llinda datada l'any 1629.

Foto: Virgínia Costafreda. Col·lecció particular de l'autora.

el Reguer de Conill, fins als termes de la Figuerosa i Conill, que el limitaven per migjorn. A ponent limitava des del barranc del Reguer amb el terme de Claravalls, Montfalcó i Santa Maria, fins un tossalet passada la carretera d'Urgell. Des d'aquí, vorejant el Tossal Miró, travessava el Reguer fins al cingle de les roques, i pujant fins a la creu de la roca del cap del tossal, baixava fins al Sió, on hi afrontava per tramuntana.

Un altre dret dependent del senyoriu territorial era el domini del senyor sobre les aigües. Així, feren constar que tenien facultat de regar de l'aigua del Sió a cens de 13 sous, pagadors per Nadal, i de la següent manera quedà expressat:

“Que les basses aygues fonts torrents y les riberes de aquells valls y vagans son del dit Egregi Sr. Comte y totes les coses publiques com son camins y altres coses publiques son a us dels habitants de dit lloch y terme y ells han de mantenir les fonts y basses y en lo vall de tot lo ruedo tenen empriu de tenirhi femers y ferhi sitges.

[...]Que acostumen de regar de la aygua de Sio prenent aquella per la sequia molinal que discorre de la bassa del moli de monrroig per una ullera que y ha a la mateixa bassa [...] y digueren que sempre per temps havien acostumat ells dits particulars de Bellver per regar les terres de la horta de dit terme de tenir per

*designats dos dies regadors de quiscuna semana que eren lo divendres y lo dissapte [...] y per la aygua fan y presten quiscum any a dit senyor comte de cens tretse sous quiscum any pagadors en la festa de Nadal, e, també digueren que ells dits denunciants tenen obligació de ajudar a netejar la sequia que va al moli de Pau Figueres Balle de monrroig ans del Senyor Comte ab dos homens y los terratinents de la horta de Bellver hi van ab un home en la ocasio y temps que fan les sequies y que sempre es menester que les netejan be [...]. Y lo dit Pau Figueres los done dos homens puix serveix la aygua tambe per lo molí y ells assistexen en netejar dites sequies assistinhi tambe los de monrroig puix que tambe la dita aygua servex per la horta de monrroig y quant volen regar lo moliner te obligacio de tancar lo moli y si lo moliner nol vol tancar acostumen de ferne quexa al Balle y lo dit Balle conex si se ha de tancar, o, no y ell ho mane se tanque o, no”.*⁷

Aquest molí fariner el declarava Pau Figueres al capbreu de Mont-roig i feia constar que li pertanyia amb la seva bassa, casa, peixeres, sèquies i amb els aparells de moldre, i que tenia dos portals, un a dalt, al cap de la bassa, i l'altre a baix, a la part de sol ixent, i que afrontava a tramuntana amb la sèquia que discorria del molí al Sió. Ho tenia a cens de 6 quarteres de blat i li pertanyia per establiment que li féu el comte el desembre de l'any 1691.

Els de Bellver també podien disposar de fleca, carnisseria, taverna i tenda i estaven exempts de fer jova o tragí per al senyor.

“La fleca carneseria taverna y tenda son de dita Universitat y quant vol dita Universitat les arrende [...] y que los preus del pa carn y vi hage de esser conforme los de monroig y los pesos y mesures les donen los pahers [...] y que los tals han de estar a les ordinations dels mostasafs y axis ho han observat de esta part de moltissims anys que no y ha memoria de homens en contrari.

[...]“Que ells ni ningun dels particulars de dit lloch no son obligats a fer jova alguna a dit Sr. Comte axis de sembrada tirada ni batuda ni de qualcevol altra ans be son franchs y inmunes de elles.

[...]“Que les erbes y abeurades del terme del lloch de Bellver son de Pau Alio pages del lloch de Riber en forsa de venda de aquelles per ells y per dita Universitat feta les quals juntament lo onse imposat per dita Universitat de tots grans y fruits que se cullen en dit terme del ques pague delme es de dit Pau Alio per haversel venut y imposat perpetuament lo qual onse acostumen de pagar en la era en gra”⁸

La venda de les herbes i l'onzè a Pau Alió per part de la Universitat, paers i particulars de Bellver, es realitzà el primer de febrer de 1681, per un preu de 8.350 lliures. Anteriorment ja s'havien venut perpètuament les herbes i l'on-

zè, el febrer de 1581, a Pere Amigó, mercader de Guissona.⁹ En canvi la Universitat de Montroig no tenia venudes les herbes i acostumava a arrendar-les, pagant 8 lliures de cens al comte. En temps de Jaume Sant Andreu, ell i altres onze particulars de Mont-roig van aconseguir no haver de pagar l'onzè per les terres que tenien al terme de Bellver. En les seves declaracions feien constar que per una reial sentència de l'Audiència del Principat van aconseguir ser francs d'aquesta prestació.

Altres drets del senyor que declaraven eren el passatge de ramades de bestiar, el cobrament de 15 lliures anuals de quèstia i la facultat de prohibir la caça en el terme.

“Que dit Sr. Comte te dret de passada de ramada de bestiar per son terme en qualcevol part que se apartie lo dit bestiar sie de llana, o, de pel com son moltons ovelles anyells bassives crestons y cabres y qualcevol altre genero de bestiar es a saber que exhigex per dit dret de passada per cada sentenar de bestiar un sou per quiscun sentenar y per dit passatge ja hi ha carrerada destinada que es des del terme de talarn fins al terme de Claravalls y altra que passe travessant per altra part de dit terme les quals carrerades no poden impedir ells denunciants y se acostume que lo amo del bestiar ans de passar en haver entrat dins la voga del terme te obligacio de avisar al Balle porque sie present en lo passatge per evitar tot dany.

Vista actual de la plaça de Bellver, al centre del poble.

A mà dreta, al cap de la pujada, s'observa l'entrada de l'antic forn.

Enfront, les cases nús. 9 i 10.

A l'esquerra, la casa. nüm. 1.

Foto: Virgínia Costafreda. Col·lecció particular de l'autora.

[...]“Que fan y presten y fer y prestar son tinguts y obligats a dit Sr. Comte quiscun any lo dia de Nostra Senyora de Agost en nom y per part de dita Universitat quinse lliures moneda Barcelonesa de quistia la qual quistia apleguen los dits pahers y la paguen a dit Sr. Comte tota de contans a dit Sr. Comte dit dia.”¹⁰

[...]“Que lo dit Sr Comte pot y te facultat de prohibir la cassa en lo dit terme tot hora y quant li apar y done llicencia als qui li apar en esta forma que los particulars en los mesos no prohibits per Constitucions de Cathalunya poden cassar per lo dit terme acceptat en lo vedat que dit Senyor Comte te lo qual vedat es tota la horta y des de la voga del terme de Osso fins al terme de monrroig y des del cami que va de Agramunt a Cervera que passe dit cami per voga de una creu de pedra en lo dit cami possada y arribant [...] fins a Sio en lo qual vedat estan prohibits de poder entrar a cassar en ell sota les penes a dit Sr. ben vistes.”¹¹

[...]“Que dita Universitat no pot tenir Consell de Universitat nis poden congregar sens llicencia y assistencia del Balle o de son llochinent.

[...]“Que lo Concell esta en consuetut de fer extraccio de Jurats quiscun any y de mostasafs sagristans y Clavari en presencia del Batlle y dit Batlle hi te son vot y parer y los pren de jurament a tots y que los pesos mides y mesures de dit lloch los fan posen y afinen los jurats y los donen als mostasafs.

[...]“Que tenen quatre basses en dit terme de Bellver ço es la una anomenada la bassa den Sala que es cerca de mitx terme Altra al exint del portal de mitxjorn vora lo camí fins, a, un morer que y ha y altra al portal dit de la Iglesia nomenada la Bassa del Vallet per obs dites tres basses de abeurar dites avaries y animals y la altra al cami qui va de monrroig a Bellver per lo cami de dalt que es al peu de un tossal del sitjar y tot lo vassant fins al tossal del sitjar tot aygua vassant per a discorrer la aygua a la dita bassa anomenada la Bassa dols per beure les persones y serveix per los habitants de dit terme y totes les dites quatre basses les mante y les netege dita Universitat y lo fems que prossehix de dites basses es dels que les netejen”.¹²

Un altre dels drets senyorials era el cobrament del delme, que representava l'ingrés principal. Hi estaven obligats tots els que tenien terres al terme, tant si eren del poble com forans. Havien de pagar delme de tots els grans i fruits, de cànem, lli i altres filasses, d'olives i pollastres, de verema, safrà i anyells. El delme consistia en què una dotzena part del que es collia era per al senyor, i es recollia a l'era o al tros. En el cas dels pollastres, era un per cada casa que en criava. Pel que fa a la verema, era un diner per carga. I d'aquesta forma va quedar escrit en el llibre del capbreu:

“Item interrogats digueren denunciaren manifestaren y capbrevaren dit jurament mitjansant que paguen al dit Sr Comte delme de tots los grans y fruits que Nostre Senyor los done y la terra lleve en lo dit terme de Bellver ço es de forment, blats, ordi, avena, mestura, segol, panis y espelta palmula ço es de dotse corteres una francha per al senyor Comte y de dotse quarteres altra lo qual delme de dits grans se delme a la Era y ningun particular pot extraurer lo gra de la Era que no sie primer delmat sots la imposicio de les penes a dit Sr. Comte ben vistes.

[...]“Que paguen delme a dit Sr. Comte de canem lllins y de tota manera de filasses a la dotsena ço es de dotse una y de dotse altra francha al Senyor lo qual delme paguen en lo tros a hont se cull en haverlo arrencat y lo lli delmen ab la llavor sens sunchir y lo canem delmen sunchit y de les escarpelles non paguen delme y de les olives paguen delme a la dotsena francha per al Sr. Comte y que de pollastres ne paguen delme ço es un pollastre cada casa de delme sin fan o ne crien quiscun any pagadors en lo Juriol y Agost.

[...]“Que paguen delme a dit Sr. Comte de verema y de safra ço es de safra de dotse una y de dotse altra francha per al Senyor Comte lo qual delme de safra paguen en flor, o, en bri sich del modo que dit Sr. vol y per dret de delme de verema paguen y han acostumat de pagar de quiscuna carrega de verema ques cull un diner, e dit diner de delme de verema y delme de safra ab lo modo sobre dit pagador es estat aixis per ells dits denunciants y dita Universitat promes en lo acte de la transacció y concordia per raho del prebit y altres coses entre ell y dita Universitat y singulars persones de una y lo Egregi Sr. Don Andreu de Queralt de altra firmada y jurada en poder del notari devall escrit als 12 de maig de 1691.

[...]“Que ans de vendre les herbes de dit terme de Bellver se acostumave de antiquissim temps que no y ha memoria de homens en contrari pagar delme de anyells y cabrits axis com vuy es obligat pagarlo lo dit Pau Alio de esta manera ço es que del Bestiar que iverneje en lo terme de dit lloch de Bellver y apres munte a la muntanya per estiuar os mude en altra part se pague de vint y quatre anyells hu de delme y si estiue y iverne en lo dit terme pague lo delme al dit Sr Comte integre de esta manera ço es de dotse hu y de dotse altre franch per dit Sr. y si tondra la llana en dit terme pague de dotse vellons hun de delme a dit Senyor Comte”.¹³

El comte compartia el delme¹⁴, però en menor proporció, amb el rector del poble i amb l'abadessa del convent de Sant Hilari de Lleida, de la següent manera:

“Que paguen delme de tota manera de grans de les terres de la quadra de la Abadessa a la Abadessa monestir y convent de les monges de Sant Ilari de la ciutat de Lleyda com cada hu dels particulars que lin fan los quals diran en llurs confessions a la dotsena en gra a la era.”¹⁵

[...]“Que paguen delme de tota manera de grans de les terres de la quadra del Rnt. Rector de Bellver al dit Rnt. Rector de Bellver y de algunes altres pessets de terra fora de dita quadra, com cadahu dels particulars que lin fan ho diran a la dotsena en gra a la era Y de la verema paguen tambe delme a la dotsena en les vinyes y de les olives y demes fruits conforme lo paguen los particulars al Sr. Comte.”¹⁶

La propietat senyorial

El senyor era propietari alodial i tenia cedides les cases i terres als pagesos (establiments emfitèutics) i a canvi rebia els censos i lluïsmes respectius. Així reconegueren aquests drets en la confessió:

“Que totes les cases terres honors y pocsions que tenen en lo dit lloch y terme de Bellver estan sots directa y alodial senyoria de dit Senyor Comte y en cas de vendes alienacions y transportacions empenyoraments y altres alienacions dit Egredi Sr. Comte te fadiga firma ters y altre plen dret directe y alodial

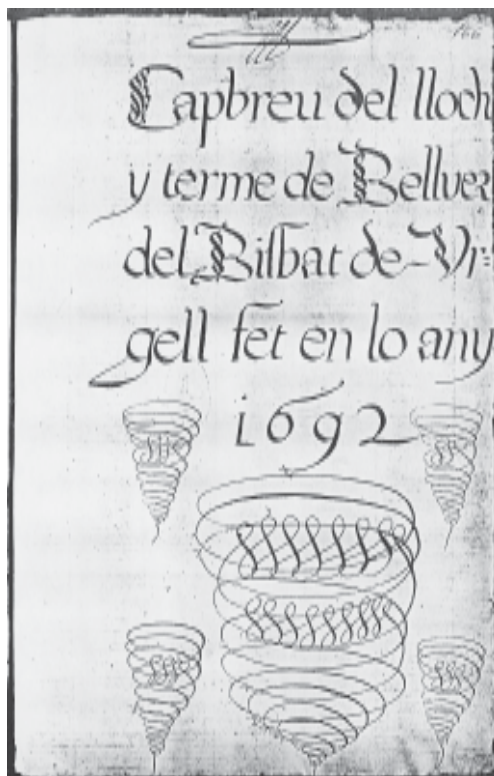
es ver que lo Sr per pacte expres no pot rebre ni exhigir dit ters si no es tant solament dos sous per quiscuna lliura del preu de la cosa venuda transportada empenyorada o alienada y durant la vida del Sr. Don Andreu de Queralt Comte vuy vivint un sou per quiscuna lliura y quant lo comprador, o, adquisidor de dites cases terres honors y pocsions situades en dit lloch y terme de monroig sera estrany y no habitara en dit lloch y terme de Bellver en tal cas lo dit Sr. Comte y los seus poden rebre y exhigir de tal comprador, o, adquisidor sis sous y vuit diners per quiscuna lliura de la cosa venuda y transportada o, alienada y tres sous y quatre diners de la cosa empenyada eo a carta de gracia transportada y venuda, e, tambe digueren que de totes les transportacions insolutumdacions y altres contractes de alienacions fahedors per causa de matrimoni eo per pagar dots entre germa y germa oncle y nebot naturals de dit lloch y terme de Bellver y encara que no sien naturals dit Sr. Comte ni sos successors perpetuament no cobraran cosa alguna per raho del ters, o lluisme cobrador de les tals alienacions o, transportacions, e, tambe digueren que poden en ses cases fer portalades tant principals com altres y finestres en dites ses cases sens obtenir llicencia de dit Sr. Comte ni de sos successors e, asso dit Sr. Comte com a Sr. directe y alodial de dites propietats y honors y per pacte axis expres en lo acte de la concordia firmada [...] als 12 de maig de 1691.”¹⁷

Vista actual de la part posterior de l'església de Bellver,

on destaca el bonic absis romànic. A l'esquerra de l'edifici es trobava un dels antics portals del poble, avui desaparegut. En primer pla, al peu de l'absis, hi ha un espai lliure que antigament havia estat ocupat per la bassa del Vallet.

Foto: Virgínia Costafreda. Col·lecció particular de l'autora.

Reproducció de la primera pàgina del capbreu de Bellver, començat el 1692 i acabat definitivament el 1693. Correspon al foli 166 del llibre que recull els dos capbreus, primer el de Mont-roig i a continuació el de Bellver.

Les propietats declarades pel comú

Declaraven com a propietats de la Universitat de Bellver la fleca, carnisseria, taverna i tenda, encara que no especificaven on les tenien. Els de Mont-roig també gaudien dels serveis anteriors i a més posseïen un hostel i un hospital on acostumaven a recollir-se els pobres, i al costat de la carnisseria i botiga del carrer Major tenien una ferreria. Pel que sembla, el poble de Mont-roig tindria un paper més principal en el senyoriu, amb més serveis i millor situació econòmica. Fins i tot també tenien més edificis religiosos, ja que, a més de l'església de Ntra. Sra. de l'Assumpció, hi havia la capella de Sant Roc i, a la plaça, la capella de Ntra. Sra. del Roser. Els altres edificis del poble que declaren els de Bellver eren l'església parroquial, la casa de la vila i el forn de coure pa, i especificaven el següent:

"Que dita Universitat y ells per aquella tenen y han obrada la Iglesia Parrochial de Sant Pere de dit lloch de Bellver ab sos ornaments y fossar y campanes y la tenen y han de tenir en condret be que la dita Iglesia estigue decentment y que adobar la Iglesia ornaments campanes y fossar tenen obligació de ajudarhi los terratinents.

[..]"Que dita Universitat te y possehex una casa situada en dit lloch y al carrer qui va de la Iglesia al Castell en la qual dita Universitat sol tenir los concells la qual casa afronte a solixent ab lo pati y parets del Castell a mitxjorn ab lo dit carrer del castell part y part ab lo pati de la

*casa de Ramon Planes a solponent ab lo vall de la vila y a tremuntana ab lo farreginal de la Rectoria de dit lloch de Bellver la qual se te per dit Egregi Sr. Comte [...] sense prestacio de cens. [...] "Que tenen un forn de Comu per couer pa y que la Universitat te obligacio de tenir en condret lo dit forn que cada particular quant ha menester sel ascalfe y nose exhigex puja alguna y que lo Sr. y sos arrendadors poden fer couer pa ab la pratiga y us que tenen en los demes y que nose acostume de arrendar lo qual forn afronte a solixent ab un corral y Botiga de Pau Alio de Ribe [...] se te per dit Egregi Senyor Comte [...] sens prestacio alguna de cens."*¹⁸

Altres propietats declarades com del Comú foren la plaça pública davant del forn, un pati de terra i roques anomenat dels Trulls i una sitja al sitjar del camí de Mont-roig.

Així mateix també capbrevaren les següents peces de terra de la Universitat, que es tenien franques de cens: la Comamarga, de 8 jornals; la dels Corral dels Homes, amb un corral i de 6 jornals; la del Reguer, amb 5; la del Picot, amb 3; i la de la Bassa d'en Sala, de 3 jornals. També declararen per quins drets tenien les quatre primeres peces i la forma d'explotació, de la següent manera:

*"Les quals quatre proximes pessas de terra acostumen de contrrearne la meytat y sembrarne cada any de comu y lo possohit serveix per a pagar mals y carrechs de la Vila y lluits y pagats aquells servira per a fer botiga Y los pertanyen y especten a dita Universitat de antiquissima y immemorial possessio."*¹⁹

3. CONFESSIÓ DELS PARTICULARS

Una vegada feta la confessió de la Universitat, elegiren Josep Planes i Jaume Bosch per assistir a la capbrevació dels particulars, que començà l'endemà dia 16 d'octubre. En cada confessió dels propietaris es feia la relació dels béns tinguts en emfiteusi i dels censos per ells deguts, i al final declaraven els drets pels quals tenien els dits béns (herència, compra, permuta, dot ...) i per qui foren descrites i confirmades en el llibre d'estimes de la Universitat de l'any 1556.²⁰

Les edificacions en el poble i en el terme

Les cases es trobaven agrupades al voltant del nucli antic. Es conservaven encara dos dels antics portals, un que s'obria al camí de Tàrrega, a migjorn, i l'altre, al camí de Mont-roig, a solixent. A tocar dels dos portals hi havia les respecti-

ves basses, anomenades del Morer i del Vallet, que servien per abeurar els animals i per regar els hortets propers.

En la part més alta del poble es trobaven les restes del castell, del qual es conservaven el pati i les parets, que afrontaven a ponent amb la casa de la vila. En la part de darrere del castell hi havia els corrals del bestiar que afrontaven per lleuant amb el sitjar vell. En la part alta també hi estaven situats l'església i el fossar.

Una de les vivendes ocupava part del carrer, formant un carrer cobert, i la casa dels Gilabert, al carrer de la Torreta, el travessava per un pas elevat, comunicant amb el corral de l'altre costat.

Les cases del perímetre exterior disposaven de corrals contigus, que devien haver-se construït per la part de fora del clos. També hi havia cinc corrals fora del nucli de cases. En la sortida del poble cap al camí de Cervera s'hi trobava un pati de roques amb els trulls.

Al trobar-se situat el poble damunt d'un turó, els voltants amb força pendent estaven ocupats per farraginars i emprius per al bestiar. En la part de la solana propera al poble hi havia la majoria de les eres.

Al peu del camí de Mont-roig s'hi trobava el sitjar nou i una mica més avall la bassa Dols. En canvi, la bassa d'en Sala i uns corrals i emprius del bestiar es trobaven més allunyats del poble i situats dalt d'un tossal a mig terme.

La població i les seves activitats

El nombre total de propietaris de cases era de 19 i, d'aquests, 2 vivien en un altre poble: Pau Alió a Ribes i Francesc Costafreda a Ossó. El capbreu no informa dels possibles jornalers que vivien en casa llogada o dels masovers. Per tant, com a mínim hi vivien 17 caps de casa, d'un total de 22 cases habitables.

Quant als oficis, tots consten com a pagesos, excepte el sastre Vilafranca. En aquella època els rectors de la parròquia també exercien de notaris, i sortien mencionats en diverses transmissions de propietats i testaments, tant el rector d'aleshores, el reverend Andreu Grau, com els anteriors, Joan Robió i Francesc Fontanet.

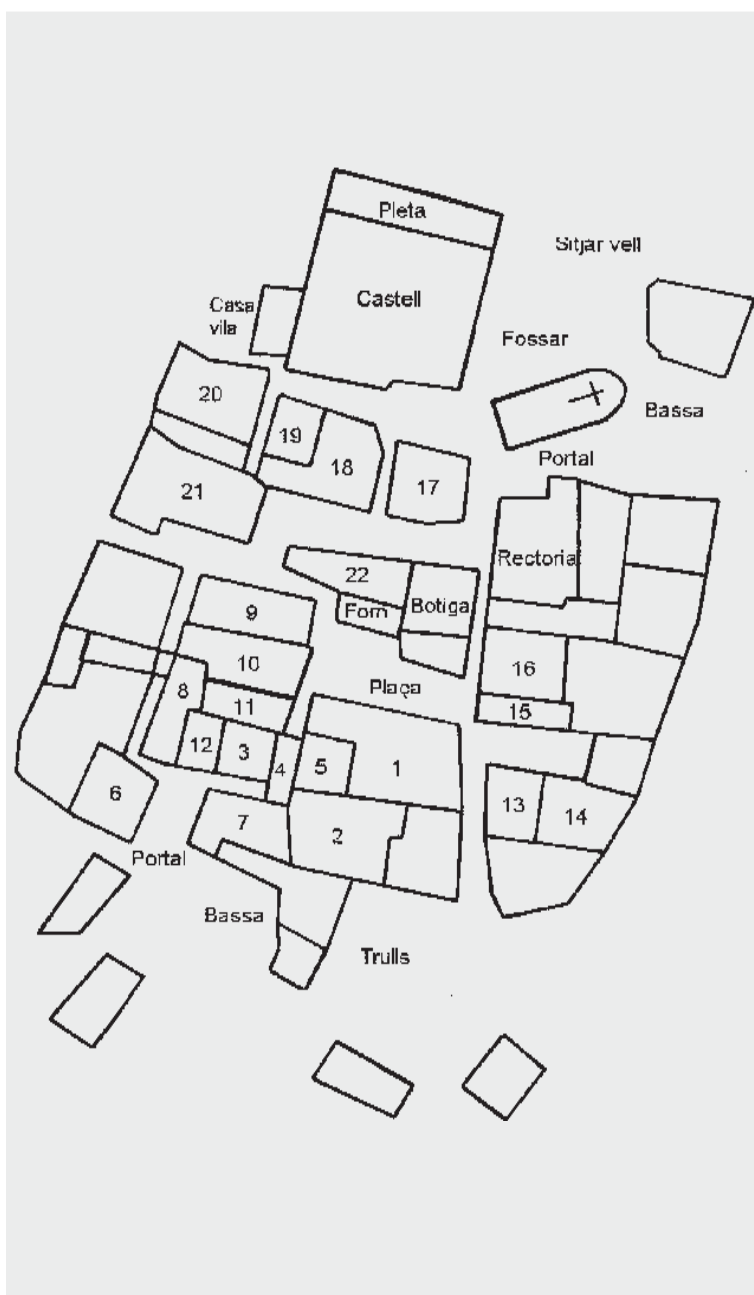
Pel que fa a referències d'immigració, a més del sastre Vilafranca, vingut de Solsona, és corrent trobar gent que provenien d'Ossó, com els Porta, Garriga i Costafreda, o de Mont-roig, com els Collades. Els casos d'emigració eren cap a les viles properes de Cervera, Tàrraga i Agramunt, o altres, més allunyades, del pla d'Urgell i el Segrià.

La gent vivia de la terra i la producció fonamental eren els cereals. D'aquí la importància del molí fariner que es trobava en el terme de Mont-roig i al que acostumaven a acudir els de Bellver.

La ramaderia dels particulars estava molt limitada, en tenir venudes les herbes del terme. Es limitaria al bestiar dels corrals i als animals de càrrega i tir. Els Alió devien posseir un important ramat de bestiar. No consta si els pastors eren gent del poble o vinguts de fora. Així mateix, per al cultiu de les seves terres havien de tenir masovers o jornalers.

La cacera tenia diverses limitacions. Estava totalment prohibida en el vedat del senyor, que s'estenia des de la creu del Reguer fins al Sió.

Plànol aproximat de les cases (numerades), els corrals i altres edificis i espais de l'antic poble de Bellver, segons les descripcions ofertes pel capbreu de 1692-93. Dibuix de l'autora, fet a partir del plànol d'un cadastre actual.

Les famílies propietàries

Un punt important de la relació dels Alió de Riber amb Bellver fou quan, el febrer de 1681, Pau Alió va comprar perpètuament les herbes, pastures i abeurades del terme, junt amb l'onzè de tots els grans i fruits. Ho comprà a la Universitat i particulars del poble.²¹

L'any següent ja va començar a comprar propietats, com una peça de terra de 4 pórques que la Universitat tenia a l'horta del Sió. L'agost de 1683 comprà els corrals de bestiar de mig terme i 11 jornals de terra que els Corrales tenien a la partida de la Bassa d'en Sala. El setembre d'aquell mateix any va adquirir la casa de la plaça a Pere Collades de Mont-roig, a qui també comprà posteriorment un corral amb una cabana davant la bassa del Morer. Els anys següents va continuar comprant terres a diferents propietaris del poble i terme, de manera que fins al març de 1693 havia acumulat un total de 68 jornals de terra.

L'any 1692 els Alió compraren a Jaume Bosch el corral darrere la casa de la plaça i fins a 7 sitges del sitjar del camí de Mont-roig a diversos particulars. El 27 d'octubre d'aquell mateix any, en una transacció i concòrdia entre Pere Joan Alió, en representació del seu pare, i el comte de Santa Coloma, adquiriren diverses propietats al poble. Es tractava d'una botiga amb un corral, situats a la plaça, i d'un corral de tenir bestiar amb una cabana, situats a la part del castell. Aquests darrers es tenien amb la condició que si el comte o els seus successors volien reconstruir el castell, els Alió havien de treure els corrals.

En aquesta transacció i concòrdia convingueren que el comte no tenia dret dominical ni directe algun sobre les herbes i l'onzè, només dret de fatiga en cas de venda perpètua. Així mateix acordaren que solament havien de pagar al comte mig delme d'anyells, dels que es nodrien al terme, cada any, el dia de Sant Joan, al juny. El mig delme consistia en què de 24 anyells, un era de delme. De l'altre mig delme, que pagaven el dia o festa de la Santa Creu de maig, en tenien feta perpètua absolució. Així mateix eren exempts de prestar delme de llana. També hi obtingueren la cessió perpètua del dret de passatge de ramades de bestiar per les dues carrerades ja destinades a aquesta funció.

Aquests acords entre el comte i els Alió es van fer quan ja s'havia fet la confessió de tots els altres particulars del poble i terme. Fins i tot els de Riber van realitzar noves compres de sitges i terres des del desembre a l'abril següents, a Jaume Vall, Francesc Costafreda i Bartomeu Fàbrega de Mont-roig. No fou fins

als darrers dies d'abril de 1693 que feren la confessió Bartomeu Fàbrega, la Universitat de Mont-roig, i Pau i Pere Joan Alió.

Aquesta pràctica de compra de terres per part dels Alió va continuar, fins a convertir-se, el segle següent, en els grans terratinents del terme. A la vegada que també esdevenien els majors rendistes en acumular el cobrament de l'onzè i la progressiva col·locació de censals entre els veïns del poble.²²

L'Antoni Balagueró havia heretat la casa i les terres del seu pare Andreu Balagueró, i aquest, de l'avi, un altre Antoni Balagueró. Aquestes propietats pertanyien el 1556 a Joan Vall. També havia rebut, per cessió de drets dotals, un hort amb una bassa a l'horta i una sitja de la seva tia, Magdalena Teixidor. Estava casat amb Margarida i tenien fills.²³

La germana de l'Antoni, Maria Balagueró, en casar-se amb Tomàs Porta d'Ossó l'any 1686²⁴, va rebre en dot la casa, corral i terres de l'herència de la seva mare, Cecília, filla de Vicenç Teixidor. La casa i propietats que el 1556 eren de Joan Teixidor estaven repartides entre els seus tres rebesnèts. La casa estava dividida en els números 3, 4 i 5 del plànol. El cens al comte el pagaven Tomàs Porta i Miquel Sala, tenint-ho franc de cens el Josep Planes.

La Francesca Teixidor, casada amb Miquel Sala, posseïa de l'herència del seu pare, Pere Teixidor (que va morir el 1654), la casa damunt del carrer cobert i gairebé 8 jornals de terra. L'entrada de la casa la tenia per una portalada en la part de llevant de la casa del Tomàs Porta.

Josep Planes havia heretat la casa del carrer cobert, el corral del carrer de la Torreta i terres, de la seva àvia Esperança Teixidor, la qual al seu torn ho va rebre en dot el 1602, en casar-se amb el Bartomeu Planes. Tenia una altra propietat que incloïa la casa del portal de baix, el corral de la bassa i altres terres, de l'herència del seu pare, Jaume Planes, i que el seu avi, Bartomeu, va adquirir en un nou establiment que li féu el comte, l'any 1619. Estava casat amb Margarida des de l'any 1674 i tenien fills.

El germà fadrí del Josep, Jaume Planes, va adquirir, en un nou establiment que li va fer el governador del comte, Joan de Marimon (ho va ser entre 1663 i 1667), la casa de la plaça i gairebé 23 jornals de terra que el 1556 eren de Franci Vendrell. Més endavant va anar comprant les altres terres que declarava.

També d'un altre establiment dels anys anteriors, Francesc Planes posseïa la casa de la plaça i 12 jornals de terra que en 1556 havien estat de Pere Balaguer. Era fill de Pere Planes

de dalt i es casà amb Maria Costafreda d'Ossó l'any 1677. En el present capbreu, el Francesc ja era mort i la declaració la feien la seva viuda Maria i el seu fill Josep.

El seu nebot, Ramon Planes, havia heretat la casa amb corral i totes les terres del pare Josep i de l'avi Pere que el 1556 eren de Miquel Planes. Ramon Planes era solter i feia la declaració amb la seva mare viuda, Susanna. Josep Planes i Susanna es van casar l'any 1664.

Els Costafreda d'Ossó posseïen en aquells anys una propietat que Felip Costafreda va comprar a Francesc Vall, que a la vegada ho tenia per un nou establiment de 1602. Consistia en la casa davant del forn, un corral que feia cantonada al carrer de la Torreta i uns 20 jornals de terra. La viuda del Felip, Casilda, i el fill, Francesc, van donar en dot a la filla i germana Maria, en casar-se amb Francesc Planes, una vinya i un farraginar d'uns 2 jornals. També van vendre el 1689 i el 1693 a Pau Alió dues finques, una del Reguer de la Creu i l'altra del Quadró de la Creu Alta. El Francesc estava casat amb Maria Monxavà de Ponts des de l'any 1685.

El Salvador Corrales havia heretat dels seus pares, Joan Corrales i Caterina Serra²⁵, la casa, corrals i terres que el 1556 posseïa Joan Sala. Aquesta propietat dels Sala, originàriament més extensa, s'havia anat reduint per vendes i donacions en dot. Així, només de 1680 a 1692 s'havia reduït a la meitat i havia passat d'uns 63 jornals a poc més de 32. Les seves germanes, Maria, Joana i Caterina, havien rebut en dot un total de 10 jornals i part de la casa, i se n'havien venut a Pau Alió uns altres 12, i 8 més a altres particulars.

La Joana Corrales es casà amb Josep Segura de Riber i va rebre de la seva mare per dot una peça de 2 jornals a les Pletes, la qual en el present capbreu declarava el seu fill Pere Segura.

El 1680 Maria Corrales es casà amb Antoni Vilafranca, sastre originari de Solsona, i va rebre dels seus pares, en dot, la casa, llavors descoberta, que era part de la dels Corrales, i 3 jornals d'una vinya i una altra peça de terra. L'any següent compraren la casa del carrer de Baix a Magí Planes, que s'havia traslladat a viure a Cervera, i més endavant una mica més de terra. Aquest sastre és l'únic propietari del terme que fa constar ofici menestral, ja que tots els altres figuren com a pagesos.

L'altra germana, Caterina Corrales, dona del Jaume Garriga d'Ossó des de 1683, va rebre per donació en capítols matrimonials la casa darrere el forn, 5 jornals de terra de la viuda

Caterina Artigues i altres 5 de la seva mare. Aquesta viuda havia perdut els fills (un d'ells, encara infant, ofegat a la bassa Dols l'any 1663).²⁶

L'any 1673, el batlle Josep Bosch va comprar una casa i 31 jornals de terra a Joan Duran, pagès de Mont-roig però que vivia a Vilanova del Segrià. L'any anterior s'havia casat amb Teresa Torres Collades, que va rebre una casa i algunes finques, pel dot de la seva mare Elisabet, que era germana de Jaume Collades. Aquesta casa era de pertinençes de la d'Isidre Porta i la comprà Joan Collades, pare del Jaume, a Joan Palou. El Josep Bosch tenia un fill, Baptista, de la seva primera dona Teresa, la qual morí de part de bessons l'any 1676²⁷. Després es tornà a casar, amb Caterina.

El seu germà, Jaume Bosch, va rebre del seu pare, Andreu Bosch, en casar-se amb Anna Maria, una casa i terres. Aquesta propietat, que havia estat d'Antoni Tous, s'havia reduït molt, per la venda de 33 jornals que Andreu Bosch va fer entre 1661 i 1679 a diversos propietaris forans. El Jaume Bosch també havia venut més de 19 jornals de terra durant els darrers anys.

Jaume Collades adquirí la casa i les terres per un nou establiment de 1661, sobre la propietat que havia estat d'Antoni Montaner. També va rebre una finca de la seva mare Aldonça Collades. La seva dona, Magina, havia mort el 1685.

Jaume Vall tenia la casa, el corral del cap de la plaça, l'hort de la bassa i les terres per herència del seu pare Isidre Vall. Les terres foren declarades per Antoni Vall el 1556, excepte 24 jornals que ho foren per Pere Massaguer.

Caterina Vall, viuda de Josep Vall des de feia un any, i el seu fill Antoni capbrevaron la casa, amb l'hort de la bassa i les terres que el difunt marit comprà a Vicenç Bosch i Jerònima, habitants de Tàrrega.

Ramon Gilabert, fadrí, de poc més de 20 anys, va declarar la casa, el corral del carrer de la Torreta i les terres que tenia com a fill i hereu de Josep Gilabert (i aquest, de Jaume Gilabert).

Isidre Porta d'Ossó comprà el 1689 a Madrona, viuda d'Isidre Palou, la casa i terres que havien estat de Pere Palou, i que arribaven gairebé als 70 jornals. Posteriorment comprà el corral darrere la rectoria a Antoni Balagueró. Estava casat amb Isabel Joana i tenien fills.²⁸

Propietat de les cases, situació i la seva transmissió

Nº	PROPIETARI CAPBREU 1692	Transmissió de la propietat	PROPIETARI ANTERIOR	Transmissió de la propietat	PROPIETARI ANTERIOR	LLIBRE ESTIMES 1556
1	Pau Alió	Compra 1683	Pere Collades de Mont-roig			
2	Antoni Balagueró	Herència al fill i hereu	Andreu Balagueró	Herència al fill i hereu	Antoni Balagueró	Joan Vall
3	Tomàs Porta i Maria Balagueró	Donació en dot a la filla	Cecília Teixidor i And. Balagueró	Herència a la filla	Vicens Teixidor	Joan Teixidor
4	Miquel Sala i Franca. Teixidor	Herència a la filla	Pere Teixidor			Joan Teixidor
5	Josep Planes	Herència al fill i hereu	Jaume Planes	Herència al fill i hereu	Esperança Teixidor i Bartomeu Planes	Joan Teixidor
6	Josep Planes	Fill i hereu	Jaume Planes	Fill i hereu	Bartomeu Planes (establiment 1619)	Antoni Balaguer
7	Caterina Vall vda de Josep Vall	Compra	Vicenç Bosch i Jerònima			Antoni Massaguer
8	Ramon Gilabert	Fill i hereu	Josep Gilabert	Fill i hereu	Jaume Gilabert	Pere Massaguer
9	Francesc Costafreda	Fill i hereu	Felip Costafreda	Compra	Francesc Vall (establiment 1602)	Bartomeu Massaguer
10	Jaume Vall	Fill i hereu	Isidre Vall			Antoni Vall
11	Jaume Bosch	Donació en dot al fill	Andreu Bosch			Antoni Tous
12	Antoni Vilafranca	Compra 1682	Magí Planes	Compra	Andreu Bosch	Antoni Tous
13	Ant. Vilafranca i Maria Corrales	Donació en dot a la filla	Caterina Serra i Joan Corrales	Filla i pubilla	Pere Antoni Serra	Joan Sala
14	Salvador Corrales	Fill i hereu	Caterina Serra i Joan Corrales	Filla i pubilla	Pere Antoni Serra	Joan Sala
15	Jaume Planes	Establiment				Franci Vendrell
16	Maria Planes vda de F. Planes	Establiment				Pere Balaguer
17	Josep Bosch	Compra 1673	Joan Duran			Pere Miró
18	Josep Bosch i Teresa Torres	Donació en dot a la néta	Joan Collades	Compra 1624	Joan Palou	Pere Palou
19	Isidre Porta	Compra 1689	Isidre Palou i Madrona			Pere Palou
20	Ramon Planes	Fill i hereu	Josep Planes	Fill i hereu	Pere Planes	Miquel Planes
21	Jaume Collades	Establiment 1661				Anton Montaner
22	Jaume Garriga i Caterina Corrales	Donació en dot 1683	Jordi Artigues i Caterina			Pere Monsó

Les propietats al poble

En total hi havia al poble 22 cases declarades pels particulars. No s'inclou la rectoria, la casa de la vila, la botiga dels Alió, ni el forn. En diversos casos s'havia produït des del 1556 segregacions de vivendes que abans eren d'un únic propietari. Es tractava de les dues cases dels Vilafranca, la dels Bosch-Torres, i les dels hereus Teixidor.

Els 19 propietaris, inclosa la rectoria, disposaven de 17 corrals. Nou d'aquests eren contigus a la casa, tres en el nucli de cases i 5 als seus voltants. Tres propietaris, els Gilabert, Josep Planes i Alió, posseïen dos corrals, i, en canvi, altres sis no en tenien cap (eren els Vilafranca, Garriga, Caterina Vall, Jaume Bosch, Jaume Planes i els Sala).

La meitat de les famílies també disposaven d'un hortet al poble, que regaven amb l'aigua de les basses.

En total, declaraven posseir 17 sitges. Al sitjar vell de darrere l'església n'hi havia dues i la resta eren al sitjar nou del camí de Mont-roig, d'on Pau Alió n'havia comprat gairebé la meitat.

La transmissió de la propietat de les cases

Les formes en què s'havien adquirit indiquen que en només 10 casos les cases continuaven essent de la mateixa família, encara que amb canvi de nom en 5 d'ells, quan passaven a una filla. En els altres 5 casos conservaven el nom en les darreres tres generacions com a mínim, però només el Jaume Vall i el Ramon Planes des d'abans de 1556.

La donació als Garriga-Corrales i cinc vendes les havien realitzades propietaris que no residien al poble.

Hi havia diversos casos en què els cabalers i

les filles es quedaven al poble i adquirien una casa i terres. Aquest és el cas de Maria Balagueró, Jaume Bosch i Caterina i Maria Corrales, que ho van rebre en dot, i del Jaume i Francesc Planes, per un nou establiment. Aquest seria el principal motiu d'augment del nombre de propietaris instal·lats al poble.

Nombre i formes de transmissió més significatives en cada una de les cases:

- 4 per herència com a fill i hereu: Balagueró, Ramon Planes, Gilabert i Jaume Vall.
- 1 per donació en dot al fill: Jaume Bosch.
- 3 per herència com a filla i pubilla: Sala-Teixidor, Corrales-Serra i Balagueró-Teixidor.
- 2 per donació en dot a la filla: Vilafranca-Corrales i Planes-Teixidor.
- 1 per altres donacions: Garriga-Corrales.
- 5 per nou establiment: Jaume Planes, Fr. Planes, Bart. Planes, Fr. Vall i J. Collades.
- 6 per compra: Alió, Josep Vall, Vilafranca, Josep Bosch, I. Porta i Torres-Collades.

La propietat rústica

TIPUS DE CONREU	Parcel·les		Jornals		%	Mitjana Propietaris	
Campa de secà	225	811,07	90,72	3,6	49		
Campa d'horta	26	18,6	2,08	0,71	14		
Horts	6	0,26	0,03	0,04	6		
Farraginar	10	5,13	0,57	0,51	9		
Oliveres	6	10	1,12	1,66	5		
Vinya	11	20	2,24	1,81	11		
Vinya i oliveres	4	12	1,34	3	4		
Campa amb vinya i/o oliveres	3	17	1,90	5,66	3		
TOTAL	291	894,06			54		

L'extensió de totes les parcel·les de terra declarades feia 894 jornals i, considerant el jornal de Lleida de l'època, de 0,4358 ha, serien equivalents a 389 ha. Respecte al terme actual, de 750 ha, representarien un 52 %. És a dir, que la meitat del terme eren parcel·les dels particulars i de la Universitat.

No hi constava que els comtes tinguessin terres de conreu sota plena propietat, els anomenats diumenges, ja que els devien haver cedit en anys

anteriors. En alguns casos constava encara com a nom de la finca, com el diumenge de Bartomeu Fàbrega de Mont-roig, de 10 jornals, tocant al camí de Tàrrega i que va comprar l'Alió el 1693, o el diumenge de Pau Figueres, de 16 jornals, tocant al terme de Mont-roig. Aquestes dues finques pagaren el delme al rector de Bellver.

Sí que el comte posseïa terres vagans, que anava cedint en emfiteusi. En temps dels governadors Joan de Marimon i Feliu de Marimon, van cedir diverses finques a la partida de la Llacuna. També van concedir 5 nous establiments de cases i les corresponents terres, que el 1556 constaven a nom d'altres propietaris. En el present capbreu figuraven com a vagans terres de Pere Collades de Mont-roig.

De les terres declarades, una petita part corresponia a les eres, especificades en 12 casos, però consignant només en 4 la seva extensió, d'unes poques pórques. La resta de terres incultes serien aprofitades per al bestiar.

La major part de les finques corresponien a terra campà de secà, el 90,72 %, on hi sembrarien principalment cereals. A la part de l'horta del Sió s'haurien d'afegir 13 jornals de vinya; per tant, l'horta representaria en realitat un 3,53 %. La part de cultius dedicats a la vinya i oliveres no es pot precisar exactament, ja que en algunes parcel·les es compartien diversos cultius, sense especificar l'extensió de cada un.

PROPIETARIS	TERRA	
	Parcel·les	Jornals
Pau Alió	23	68,2
Antoni Balagueró	12	58,25
Jaume Bosch	14	35,45
Josep Bosch	15	43,16
Jaume Collades	10	36,1
Francesc Costafreda	8	16
Salvador Corrales	11	32,54
Jaume Garriga i Caterina	8	11,33
Ramon Gilabert	9	29,16
Jaume Planes	11	32,33
Josep Planes	18	49,37
Maria Planes vda.	10	14,08
Ramon Planes	17	58,68
Isidre Porta	19	69,66
Tomàs Porta i Maria	11	28,08
Miquel Sala i Francesca	3	7,5
Caterina Vall vda.	6	14
Jaume Vall	18	59,52
Antoni Vilafranca	4	4,33
Universitat	5	25
TOTAL	232	692,74

Terres dels propietaris forans					
PROPIETARIS	POBLACIÓ	TERRA		TRANSMISSIÓ	PROPIETARI
		Parcel.les	Jornals		
Antoni Artigues	Tarroja	2	4	compra a Jaume Vall	Pere Massaguer
Jaume Badal	Ossó	1	1,5	hereu de Pere Badal	J. Sala d'Ossó
Jaume Bernaus Piera	Ossó	1	4	compra a A. Bosch	Antoni Tous
A. Bigons i Magdalena	Hostafrancs	1	3	filla de Pere J. Plassa	Joan Teixidor
Joan Blanch	Mont-roig	2	4	hereu de Bernat Blanch	
Vicenç Castells	Hostafrancs	1	4	compra a C. Corrales	
Bartomeu Fàbrega	Mont-roig	8	19,2	hereu de Macià Fàbrega	Jaume Fàbrega
Pere Farré	Mont-roig	1	2	hereu de J. Rubiol de M.	
Pau Figueres i Raimunda	Mont-roig	3	22	néta de J. Sant Andreu	Gili Coma de M.
Joan Gener	Concabella	1	6,5	compra a A. Bosch	Antoni Tous
Ramon Gilabert	Talarn	1	2	compra a F.J. Costafreda	Joan Sala
Ramon Golonor	Mont-roig	3	13,5	compres a diversos	
Lluís Golonor	Mont-roig	2	9	fill de Joan Golonor	Joan Golonor
Miquel Jaume Joan	Mont-roig	1	1	nét de Pere Farré de M.	Joan Golonor
J. Jou i Jerònima Golonor	Mont-roig	3	27	herència de J. Golonor	Joan Golonor
Maria Mallach vda.	Pelagalls	1	3	compra a A. Bosch	
Pubill Jaume Ortís	Claravalls	1	2	herència de Joan Arrufat	
Mateu Palou i Maria	Mont-roig	1	1	donació de M. Fàbrega	
Jaume Piera	Ossó	1	6	compra a Jaume Bosch	
Isabel Anna Reverter	Mont-roig	1	3	herència de Miquel Rull	Miquel Rull
Ramon Robiol	Ossó	2	1	hereu d'Isidre Robiol	
Ramon Roca	Tarroja	1	2,5	compra a R. Gilabert	Antoni Vall
Pere Segura	Riber	1	2	donació de C. Corrales	Joan Sala
Miquel Serra	Conill	1	6	compra a J. Golonor	J. Golonor de M.
Josep Serra i Esperança	Mont-roig	1	0,5	herència de Joan Rubiol	
P. Serra i Maria Castells	Mont-roig	1	5	compra a A. Balagueró	
Miquel Vall	Claravalls	1	-	compra a Joan Arrufat	Joan Teixidor
Antoni Valls	Mont-roig	3	9	compres a diversos	
Jacint Valls	Mont-roig	4	10,5	compres a diversos	
Jaume Valls (cisterna)	Mont-roig	2	8,5	compra a Joan Palou	Pere Palou
Jaume Valls (capella)	Mont-roig	3	9,2	fill de Pere Valls	
Joan Valls	Ossó	1	2,3	hereu de Jeroni Vall	
Francesc Vila	Hostafrancs	1	6	compra a Jaume Bosch	
Universitat	Mont-roig	1	1,1	compra a B. Fàbrega	
TOTAL		59	201,3		

Altres rendes senyoriales: els censos emfitèutics

A més del cobrament de la quèstia, del delme i de l'aigua pel senyoriu territorial, el comte, com a propietari senyorial, rebia els censos per 16 propietats, que pagaven 18 pagesos. El blat i la civada els pagaven per Nostra Senyora d'Agost, i els diners i gallines, per Nadal.

En total, pagaven per censos 4 quarteres i mitja de blat, 3 quarteres de civada, 6 lliures, 8 sous i 6 diners, i 6 gallines.

Llista dels censos que pagaven els propietaris l'any 1692:

PROPIETARI 1692	Forment	Civada	Moneda	Gallines	PROPIETARI 1556
Josep Bosch		2q ⁰	2s 1d		Pere Miró
Salvador Corrales	1q ^a		1 ll 15s	2	Joan Sala
Tomàs Porta		2q ⁰	3s 2d		Joan Teixidor
Ramon Gilabert		4q ⁰	7s 4d		Pere Massaguer
Antoni Balagueró		8q ⁰ 2q ⁰	10s 3d		Joan Vall Miquel Planes
Ramon Planes		10q ⁰	9s 6d		Miquel Planes
Jaume Vall			4s 8d		Antoni Vall
Maria Planes		2q ⁰			Pere Balaguer
Isidre Porta			9s		Pere Palou
Jaume Collades		3q ⁰			Antoni Montaner
Francesc Costafreda	2q ^a		1 ll 10s	2	Bartom. Massaguer
Jaume Bosch			6s 8d		Antoni Tous
Josep Planes	1q ^a 6q ⁰			2	Antoni Balaguer
Jaume Planes		2q ⁰			Franci Vendrell
Miquel Sala		1q ⁰	1s 6d		Joan Teixidor
R. Gilabert de Talarn			5s		Joan Sala
J. Badal d'Ossó			3s 4d		Joan Sala d'Ossó
Figueres de Mont-roig			2s		
TOTAL	4q ^a 6q ⁰	3q ^a	6ll 9s 6d	6	

1 quartera (q^a) = 12 quartans (q⁰)
1 lliura (ll) = 20 sous (s) = 240 diners (d)

4. LES QUADRES DE LA RECTORIA I DE L'ABADESSA

Després de la confessió dels particulars, el dia 23 d'octubre el rector de l'església parroquial de Bellver, el reverend Andreu Grau, va comparèixer per declarar la rogalia i divisió de la Quadra de la Rectoria, també anomenada de Sant Pere. S'estenia de llargada des de la sèquia regadora fins al terme de Conill i, d'amplada, tant d'un cap com de l'altre feia 110 passes, cana de Barcelona. Li pertocava de delme una part de dotze de tots els grans, olives, verema i altres fruits que s'hi collien. No consta al capbreu que el rector rebés la primícia, com era corrent de rebre i que representaria una part de les tres que rebia el senyor comte.

No es va fer confessió de les propietats de la rectoria. Es pot deduir per les confrontacions amb altres propietaris que al poble aquesta posseïa un corral i un hort contigu a la casa rectoral, i un farraginar darrera la casa de la vila. També tenia una sitja a la part del camí de Mont-roig. L'any 1685 el reverend Joan Robió havia cedit en establiment a Pau Alió

una finca de 3 jornals plantada de vinya i oliveres situada a la partida de la Serra. La senyoria directa d'aquesta finca pertanyia a la rectoria, que rebia un cens anual d'un sou, pagador el dia de Nadal.

La parròquia de Sant Pere de Bellver disposava d'un rector al mateix poble i d'un vicari que vivia a l'església sufragània d'Ossó. Des de la mort de l'últim rector, Josep Soler, l'any 1688, el qual només ho fou un any, la parròquia fou atesa pel vicari, Fulgenci Garriga, fins que s'incorporà el nou rector, Andreu Grau, el 1689. El vicari Garriga morí el maig de 1692 i fou enterrat a l'església d'Ossó.²⁹

No es feia una declaració independent de les terres corresponents a la Quadra de l'Abadesa. Per les confessions dels particulars consta que hi pertanyien poc més de 39 jornals. A Jaume Bosch pertanyien 21 jornals, altres 2 jornals a Isidre Porta, 1 pòrca a Jaume Vall i 16 jornals més que els Bosch havien venut a propietaris forans. La Quadra s'estenia des de l'horta fins a la partida de les Pletes. El delme que li corresponia era una dotzena part dels grans que es collien.

NOTES

¹ CARRERAS i Tarragó, Josep M.: "Els senyors de Sta. Coloma de Queralt", *Recull*, Associació Cultural Baixa Segarra, núm. 4, 1996, p.44.

² Armand de Fluvià a la *Gran Enciclopèdia Catalana*, Vol. 18, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1988, 2ª edició, p. 505.

³ Arxiu de la Biblioteca de Catalunya, Fons dels comtes de Santa Coloma de Queralt, núm. 663, *Capbreu dels llochs y termes de Monroig y Bellver, 1692*. Es tracta d'un llibre de 300 fulls de paper enquadernat amb pergamí. La primera part correspon al capbreu de Mont-roig i la segona meitat al de Bellver.

⁴ Al capbreu de Mont-roig de l'any 1602 declarà aquesta casa Domènec Sant Andreu (escrit *Domenjo*), que era carreter. Feia constar que el pati de la casa li pertanyia per compra feta a Joan Pla i el pati descobert contigu per compra feta a Jaume Ganyet. Avui dia aquesta casa anomenada "Cal Figueres" encara conserva una llinda de finestra amb la data de 1629. Arxiu Històric Comarcal de Montblanc, Fons dels comtes de Santa Coloma de Queralt, *Capbreu del lloch y terme de Monroig, 1602*, f.31.

⁵ *Capbreu...*, f. 175 v. Aquest comte havia de ser Pere VIII de Queralt i d'Icart (1595-1606), conegut en tots els documents com "Don Pedro". A les Corts celebrades a Barcelona el 1599 va rebre de Felip III d'Espanya el títol de comte de Santa Coloma, esdevenint així el primer comte d'aquest nom. CARRERAS, Josep M., *ibidem*, p.43.

⁶ En el capbreu de Santa Coloma de Queralt de 1598, en temps de "Don Pedro", baró de Queralt, els jurats digueren que "han oït dir a sos passats que dits senyors han fet sentenciar a pena de mort, a pena de açots, a pena de bandeix, galera, a pena de estar al castell y moltes penes corporals a molts delinqüents". Fins i tot els de Santa Coloma fan constar amb noms i cognoms diverses persones que havien estat penjades o esquarterades en alguns pobles de la baronia. SEGURA i Valls, Joan: *Història de Santa Coloma de Queralt*, Santa Coloma, Ajuntament, 1984, p. 355.

⁷ *Capbreu ...*, f. 179-179v.

⁸ *Capbreu ...*, fs. 179v.-180, 181.

⁹ Tot fa suposar que els de Bellver es van veure obligats a vendre les herbes i l'onçè a causa de l'endeutament, ja que part del preu de la venda a Pau Alió va servir per pagar 260 lliures a Maria Paula de Pocerull i Bru. Aquesta senyora era llavors propietària de dos censals que havia creat la Universitat els anys 1551 i 1565 a favor de Francesc Sala, mercader d'Ossó, pel preu de 100 i 110 lliures respectivament. Arxiu Històric Comarcal de Cervera (AHCC), FN, Cervera, Joan Montaner, *Manual de 1681*, f. 410.

¹⁰ El repartiment de la quèstia es feia casa per casa i sembla haver estat una font de problemes i de bàndols dins els ajuntaments. Un cop fet, el repartiment es mantenia immutuable durant llargs anys i podia arribar a no tenir gran cosa a veure amb les possibilitats reals de cadascú. FELIU i Monfort, Gaspar.: *El funcionament del règim senyorial a l'Edat Moderna. L'exemple del Pla d'Urgell*, Lleida, IEI, 1990, p. 29.

¹¹ En el present capbreu no es concretava la pena. En canvi, en la crida senyorial al Canós i Montcortès de 1630, el senyor imposava una pena de 3 lliures a qui caçava sense llicència, de les quals 20 sous eren per a l'acusador. PLANES i Closa, Josep M.: "Crides senyorials als Plans de Sió durant el primer terç del segle XVII", *Coses Nostres*, separata *Monografies*, núm. 7, novembre 1996, ps. 9-16.

¹² *Capbreu ...*, fs. 181v.-182v.

¹³ *Capbreu ...*, fs. 180- 180v. i 181v.

¹⁴ El delme originàriament era un tribut eclesiàstic i destinat al manteniment del culte i dels seus servidors. Però a la Catalunya Nova pertanyia normalment als senyors, per cessió feta per la Santa Seu amb la finalitat d'estimular la reconquesta. FELIU, Gaspar, *ibidem*, p. 21.

¹⁵ Aquest delme provenia del monestir femení del Pedregal, que l'any 1604 s'uní al de Sant Hilari, situat extramurs de Lleida.

Les hisendes i rendes del Pedregal i Vallsanta s'incorporaren a les de Sant Hilari i les monges hagueren d'abandonar-lo per anar a viure a Lleida. Durant la Guerra dels Segadors aquest monestir fou destruït i el 1649 les monges adquiriren el col·legi de la Concepció, a la mateixa ciutat. Allí hi restaren fins a la Guerra de Successió, d'on foren foragitades el 1706. Com recorda el llibre de capbreus del monestir, l'abadessa del Pedregal era senyora temporal dels llocs, castells i termes de Riudovelles, Conill, Bellver i Quadra de Cabestany. En el cas de Bellver, aquest senyoriu podia provenir de deixes en aquest terme, durant el segle XIII, per part d'alguns senyors, com és el cas, el 1211, de Ponç de Castell. BERGA i Rossell, Ramon: "El monestir de Santa Maria del Pedregal de monges cistercenques", *Els monestirs cistercens de la Vall del Corb*, Recerques Terres de Ponent, Tàrraga, 1989, ps. 55-99.

¹⁶ *Capbreu ...*, f. 181-181v.

¹⁷ *Capbreu ...*, fs. 180v.-181.

¹⁸ *Capbreu ...*, fs. 182v.-183.

¹⁹ *Capbreu ...*, f. 183v.

²⁰ Dels 16 propietaris de cases de Bellver que consten al llibre d'estimes de 1556, 14 noms coincidien amb els focs declarats en el fogatge de 1553. Els altres dos propietaris, Pere Miró i Antoni Massaguer, no devien viure al poble. En el cas dels dos focs que no coincidien, Pere Ganlot i Bartomeu Bosch, un d'ells podia ser el propietari de ca l'Alió, ja que al capbreu no hi constava la referència del llibre d'estimes. També podien ser habitants que no eren propietaris de cap casa. IGLÉSIES i Fort, Josep: *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, Vol. II, Barcelona, FSVC, 1981, p. 38.

²¹ Foren presents en la venda de 1681 Josep Planes de dalt, com a batlle, Jaume Collades i Josep Vall, paers d'aquell any, i els particulars Josep Planes de baix, Josep Bosch, Andreu Balagueró, Josep Gilabert, Joan Corrades, Andreu Bosch, Francesc Planes de la plaça i Joan Vall en representació de Jaume Vall, fill del difunt Isidre Vall i de Caterina Artigues, viuda de Jordi Artigues. Gairebé tots eren els pares dels declarants en el capbreu de 1692. AHCC, FN, Cervera, Joan Montaner, *Manual de 1681*, f. 84.

²² En l'inventari a la mort de Pere Jaume Alió, l'any 1749, consta que tenia a Bellver 190 jornals, incloent-hi 90 del termenat d'en Vall, i un total de 1.006 lliures en censals, col·locats entre els veïns del poble. TELLO i Aragay, Enric: *Cervera i la Segarra al segle XVIII. En els orígens d'una Catalunya pobra, 1700-1860*, Lleida, Pagès editors, 1995, ps. 152 i 155.

²³ En el registre parroquial consta que l'any 1685 fou batejat un fill d'Antoni Balagueró i Margarida. Arxiu Parroquial de Bellver (APB), *Llibre de baptismes 1618-1763*.

²⁴ Les dates dels casaments que es mencionen en el text s'han obtingut del registre parroquial de Bellver. APB, *Llibre de matrimonis 1647-1763*.

²⁵ La Caterina Serra era pubilla i va heretar la casa i propietats del seu pare, Pere Antoni Serra, i del seu avi, el mestre Serra, que era mestre de cases. En diversos documents notariais d'aquells anys, el cognom del marit consta com a Corrades, i no Corrales. En tots els documents el cognom de les dones casades que hi figura és el del marit. Per fer-ho més entenedor faig constar el cognom del pare. AHCC, FN, Cervera, Joan Montaner, *Manual de 1683*, f. 689.

²⁶ L'any 1678 morí una donzella filla també dels Artigues. APB, *Llibre de defuncions 1647-1763*. Els registres de baptismes i defuncions formen part d'un sol volum.

²⁷ Les dates de defunció de les dones de Josep Bosch i Jaume Collades i del marit de Caterina Vall s'han obtingut del registre parroquial. APB, *Llibre de defuncions 1647-1763*.

²⁸ En el registre parroquial consta que l'any 1690 fou batejat un fill d'Isidre Porta i Isabel Joana. APB, *Llibre de baptismes 1618-1763*.

²⁹ APB, *Llibre I de defuncions, 1647-1763*.